

ČOVJEČANSTVO, KAMO IDEŠ?

Gdje si? (Post 3,9), poznati je upit kojim Gospodin Bog traži Adama nakon njegova grijeha, pitajući ga gdje je i zašto je otišao iz njegova zajedništva i ljubavi. Nakon prvog čovjekova grijeha Bog je htio znati kamo je otišao Adam, to jest gdje se izgubio i zagubio, umjesto da živi na svjetlu dana, bez bježanja i skrivanja od svog Stvoritelja. Doista, već od Adama i njegove žene Eve čovjek je bio u napasti otići iz prostora i utjecaja Božje ljubavi, tražeći za sebe neko drugo mjesto i drugi način ostvarenja, izvan Božjeg dosega i utjecaja. Čovjek je za sebe autonomno tražio okolnosti ostvarenja ne slušajući savjete i preporuke koje mu je ostavio Gospodin, koji ga je htio upozoriti i zaštititi upravo od takvih napasti koje ga ne bi dovele do ostvarenja, ali bi mu ponudile veliki privid.

U svjetlo ovog svetopisamskoga upita čovjeku i čovječanstvu: *Adame, gdje si?*, možemo čitati i razumijevati i dokument sličnog naslova: *Čovječanstvo, kamo ideš? – Quo vadis, humanitas?* (dalje: QVH) Riječ je o dokumentu Međunarodne teološke komisije koji ima i svoj podnaslov: *Promišljati kršćansku antropologiju pred stvarnošću nekih scenarija o budućnosti ljudskoga*. Dokument je plod rada Komisije koja je na njemu radila nekoliko godina, te ga je naposljetku prihvatio njezin predsjednik kardinal Victor Manuel Fernández, prefekt Dikasterija za nauk vjere, koji je odobrio njegovo objavljivanje 9. veljače 2026., nakon što je dobio dopuštenje pape Lava XIV. Uz činjenicu da je dokument dobio potvrdu na najvećoj crkvenoj razini, nije naodmet dometnuti da je nadahnut 60. obljetnicom Pastoralne konstitucije *Gaudium et spes*, koja je objavljena 1965. godine. I kao što je *Gaudium et spes* donijela viziju i ocrtala okvir osobne i društvene antropologije, tako se i ovaj dokument naslanja na njezine postavke koje nadahnjuju i vode promišljanja prema novim obzorima, te zahvaćaju vrlo aktualne sadržaje koji su danas izazov kršćanskoj antropologiji i teologiji kao takvoj. Vrijednost i važnost ove konstitucije je u tome što je uloženo mnogo truda da se brižno opiše stanje čovječanstva u današnjem svijetu, te se s pravom može istaknuti njezina kapitalna važnost s obzirom na razmišljanje o čovjeku i društvu u suvremenom svijetu. To je navelo i članove Međunarodne teološke komisije da svoje promišljanje stave u usku vezu s *Gaudium et spes*: "Prvi put u povijesti, dokument ovakve razine sustavno predlaže viziju čovjeka prosvijetljenu Kristovim otajstvom. U tom kontekstu riječ je o ponovnom predstavljanju kristološke antropologije u otvorenom i kritičkom dijalogu s najnovijim izazovima kultura i ljudskog iskustva. Polazeći od *Gaudium et spes*, u središtu dokumenta postavljen je čovjek, onaj 'cjeloviti, u

jedinstvu tijela i duše, srca i savjesti, razuma i volje', s ciljem promicanja onog integralnog i čvrstog humanizma koji je 'sposoban animirati novi društveni, ekonomski i politički poredak, temeljen na dostojanstvu i slobodi svake ljudske osobe, koji se treba provoditi u miru, pravdi i solidarnosti'" (QVH 3).

Dokument je sastavljen od četiri poglavlja, uz uvod i zaključak. Prvo poglavlje govori o humanizmu i posthumanizmu pod prizmom razvoja, drugo o ljudskoj osobi koja je čimbenik u povijesti, ali s naglaskom na život kao poziv. Treće poglavlje usredotočeno je na dar života i zajedništva pred scenarijima o budućnosti ljudskoga, a četvrto o ljudskosti koja je ostvarena, spašena i uzdignuta. Važno je također istaknuti da naslov zaključka izriče bitnu poruku dokumenta: *Dar pobožanstvenjenja kao pravo očovječenje*, pri čemu je Marija prikazana kao prvi i pravi primjer ostvarene ljudskosti koja se oblikovala Kristovim darom.

U svakom slučaju, dokument je nastao u svjetlu ubrzanoga tehnološkog i znanstvenog razvoja koji uvijek iznova izaziva divljenje pred velikim mogućnostima čovječanstva i pred shvaćanjem njegove veličine. No pitanje razvoja nije jednostrana stvarnost, jer ono ima i svoje naličje, u kojem se shvaća koliko je velika ljudska krhkost, podložna smrti i bolesti, ali jednako tako i drugim zlima koja nisu samo 'naravna' nego su ih ljudi proizveli, kao što su ratovi i sukobi, nejednakosti i ravnodušnost jednih prema drugima. Dokument upozorava da se ne bi smjelo pristupati ovim sadržajima s nekom vrstom pojednostavnjivanja ili pristranog svrstavanja na jednu ili drugu stranu: "Ne može se cenzurirati krhkost i prirodnu ograničenost, uzvisujući samo veličinu i snagu, možda se slijepo oslanjajući na rezultate tehnoloških istraživanja i znanstvenih otkrića; no, također se ne smije ni pomiriti sa svim ograničenjima i krhkostima života, zaboravljajući potencijale upisane u našoj razumskoj i duhovnoj prirodi. Upravo zadaća, povjerena svakome, oblikovati odgovorno vlastiti identitet traži da ne pojednostavnjujemo ljudsko" (QVH 1). Imajući u vidu ovu tvrdnju, s druge pak strane znamo da stvarnost Božje objave i kršćanske vjere ukazuju na to da se ne može pojednostavniti ili pristrano tumačiti ljudska stvarnost. Ako itko, onda je sam Bog objavio uzvišenost ljudskoga života i postojanja. Ali isto tako, upravo pred Bogom i u odnosu prema njemu pokazuje se koliko čovjek može biti ograničen, slab i malen. Unatoč tome, Bog ga nikada nije ostavio, nego ga je s ljubavlju tražio i zaštitio po daru života svoga Sina. Zato jamstvo cjelovitog promatranja čovjeka nije u čovjeku i njegovoj sposobnosti, nego u samome Bogu koji jedini može uzdignuti čovjeka do neizmernih visina, jednako kao što ga on jedini može spasiti od krhkosti i ograničenja kojima je neprestano izložen u svojoj povijesti. A

ljudska povijest, jer riječ je i o odnosima, uvijek je dinamična i puna promjena. Kao u svakom vremenu, tako je i u našem čovječanstvo zahvaćano promjenama i pod njihovim je utjecajem. Promjene svijeta u današnjem trenutku doista su tolike da ih se može smatrati epohalnima: "Promišljanje o antropologiji u svjetlu objave pozvano je tumačiti složene uvjete svijeta koji doživljava promjenu toliko duboku da se može definirati 'epohalnom'. Razumijevanje ljudskog stiglo je u povijesti misli (osobito u tradiciji Zapada) do dobro definiranih rezultata. Tako je moglo izgledati da se daljnje promišljanje mora usredotočiti na razjašnjavanje određenih posebnih vidova ljudskog djelovanja. Umjesto toga, danas ponovno otkrivamo da smo zauzeti istraživanjem otajstva ljudskog bića u njegovoj biti, u njegovom identitetu. Današnji izazovi prisiljavaju nas da napustimo stečena uvjerenja i mogu također izazvati strahove, često neosnovane. Razmišljanje o ljudskom, u različitim područjima osobnog i društvenog života, čini se da se proteže izvan ljudskog, ispitujući specifičnost same ljudske prirode" (QVH 5).

Imajući u vidu ove epohalne promjene kojima svjedoči suvremeno društvo, QVH ih nastoji podrobno razumjeti i ponuditi kršćanski odgovor na sve izazove koje oni sa sobom nose. „Kako bi se ispravno pristupilo zadaći kritičkog prosuđivanja nekih od najznačajnijih scenarija za budućnost čovječanstva, dokument predlaže četiri ključne kategorije, po jednu u svakom od svojih poglavlja. Započinje se ispitivanjem pojma razvoja, koji leži u temelju mnogih suvremenih tehnoloških i društvenih inovacija. Potreba za osiguranjem cjelovitog ljudskog razvoja potom nas vodi razmišljanju o pojmu poziva kao ključa antropološkog razumijevanja, što pak upućuje na pitanje ljudskog identiteta, kako na osobnoj, tako i na društvenoj razini. Na kraju istražujemo dramatično – to jest, povijesno i slobodno – stanje koje karakterizira ljudski identitet, shvaćen kao poziv, i njegov dijalog s novim tehničko-znanstvenim izazovima“ (QVH 8). Ova zgusnuta rečenica ključ je razumijevanja ovog dokumenta koji je sebi dao u zadaću promišljati o ljudskom stanju i izazovima suvremenoga društva pod prizmom brzog i sveopćeg razvoja. No dokument nije ostao samo na tome da problematizira i da ukazuje na postojeće stanje, nego je isto tako pisan da ponudi cjelovito rješenje.

Upravo traženje rješenja ključ je razumijevanja ovog dokumenta, kao i stanja današnjeg čovjeka i društva. Zato što je neminovno suočiti se s pojmom i stvarnošću razvoja, a osobito zato što je nemoguće i štetno nijekati potrebu za razvojem, vrlo je važno ustrajati na potrebi cjelovitog razvoja, pri čemu u prvom redu treba poticati razvoj osobnosti i ljudskosti, a ne tek pustiti da se o razvoju govori samo kao o tehnološkom napretku. Zato se u dokumentu nalazi i pojam cjelovitog poziva, preuzet iz *Gaudium et spes*, jer

se samo polazeći od konkretnih uvjeta vremena i prostora, kao i osobnih odnosa, koje karakterizira zajedničko ljudsko iskustvo, kršćanska antropologija pokazuje kao bitno odnosna i uzvratna kategorija, obilježena odgovornošću. Treći važan pojam o kojem se promišlja u QVH, a danas je gotovo upitan, jest pojam ljudskog identiteta, koji se pokazuje gotovo kao znak našega vremena upravo poradi dimenzija koje je preuzeo iz tehničko-znanstvenog napretka. Nekad je to bilo gotovo nezamislivo, no danas su mnogi spremni poticati i dopustiti zahvate na ljudskoj naravi i društvu koji pretpostavljaju i dopuštaju potpuno samoodređenje. Četvrti ključni pojam ovog dokumenta jest dramatično stanje procesa ostvarenja ljudskog identiteta. Ljudski identitet ne ostvaruje se mehanički, nego u vrlo složenom procesu zrenja. Nitko ne dolazi do svoga identiteta linearno, nego uz napor i trud koji se mora uložiti, pri čemu je važna suradnja ljudske slobode s Božjom slobodom i ljubavlju, bez kojih nema rasta i ostvarenja ljudskosti.

Ovo su tek samo glavne natuknice o onome što ovaj važni dokument obrađuje, čime teologiju stavlja u prvi plan promišljanja današnjeg stanja čovjeka, te je afirmira kao disciplinu sposobnu uhvatiti se u koštac s izazovima trenutka. Time se iskazuje povjerenje prema čovjeku, točnije, prema činjenici da razum prosvijetljen vjeron može ispravno propitati povijesni trenutak, te napraviti valjane zaključke i usporedbe između novih antropoloških obzorja i trajnih zahtjeva ljudskog stanja. Istinska teologija mora biti u stanju odgovoriti na upit: *Čovječanstvo, kamo ideš?*, te tako pomoći čovječanstvu da bira pravi put, a taj može biti samo Krist, koji istinski očovječuje čovjeka. Ovaj zvučni naslov, *Quo vadis, humanitas?*, doziva nam u svijest i jedan drugi sličan upit koji nam prenosi kršćanska predaja, a to je onaj Petrov upit Isusu: *Quo vadis, Domine?* Petru koji je pošao u suprotnom smjeru od Gospodinova, bježeći od izazova i progonstva, Isus je naznačio pravi put, pokazujući da se treba izložiti i žrtvovati za dobrobit čovječanstva, slijedeći primjer Učitelja. Samo tako Petar, to jest Crkva u cjelini, može izvršiti svoje poslanje, kao što ga je izvršio i Gospodin. Zato od pitanja *Quo vadis, humanitas?* ne treba bježati, nego ga treba postaviti radikalno, te isto tako dati jednako radikalno odgovor i biti smjerokaz svima da pođu putem koji je Krist Gospodin pokazao svojoj Crkvi. Teologija u tome treba biti ponizna pomoćnica, otkrivajući čovjeku i čovječanstvu smisao poziva u Bogu, te također otvarajući mu prostore nade u budućnost koja će biti zajamčena Božjom ljubavlju i darom posvemašnjeg predanja za spasenje i uzvišeni smisao čovječanstva, a ne samo tehnološkim razvojem koji nikome ne može biti jamstvo života i sidro spasenja.

Ivan Bodrožić